

ВІДГУК

опонента, кандидата юридичних наук Федитника Василя Миколайовича на дисертацію Мішеніної Тетяни Миколаївни на тему: «Кримінологічні засади діяльності прокуратури у сфері запобігання злочинності», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дослідження. Вивчення поданих Мішеніною Т.М. матеріалів дисертації та автореферату, а також ознайомлення з її публікаціями, дає підстави стверджувати, що авторкою проведено ґрунтовний науковий аналіз теми, актуальної як у теоретичному, так і в практичному плані, сформульовано висновки і пропозиції, що мають інноваційний характер.

Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що авторка досягла поставлених перед собою цілей, роботу виконала на належному науковому та методологічному рівні. Такий загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються такі наукові роботи.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що кримінологічне забезпечення діяльності органів прокуратури у сфері запобігання злочинності належить до проблем, наукове осмислення яких набуває дедалі більшої ваги за умов трансформації криміногенної ситуації в Україні. Збройна агресія проти нашої держави, вимушене переміщення населення, зміни у функціонуванні органів державної влади та правоохоронної системи, поширення незаконного обігу зброї, ризиків неправомірного використання бюджетних і гуманітарних ресурсів зумовлюють потребу в удосконаленні не лише кримінально-правового реагування, а й організаційних та аналітичних засобів недопущення кримінальних правопорушень. За таких обставин обрана Т.М. Мішеніною тема дослідження безпосередньо пов'язана з потребами розвитку вітчизняної кримінологічної науки та завданнями функціонування органів правопорядку.

У системі суб'єктів протидії злочинності прокуратура посідає особливе місце. Її конституційно та законодавчо визначені повноваження щодо підтримання публічного обвинувачення, організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, а також координації діяльності правоохоронних органів створюють правові передумови для виявлення криміногенних чинників і сприяння їх усуненню. Водночас функцію запобігання злочинності не можна довільно виводити за межі встановленої компетенції прокуратури. Тому наукового дослідження потребує питання співвідношення прокурорських повноважень із запобіжним результатом їх реалізації, що, власне, й становить один із наскрізних напрямів дисертації.

Крім того, наявні організаційні форми координації не забезпечують автоматичного одержання достовірних даних про реальний стан злочинності, її територіальне поширення та причини і умови вчинення кримінальних правопорушень. Відмінності статистичного обліку, нерівномірність кадрового навантаження, обмеження доступу до окремих територій та інформаційних ресурсів потребують методично обґрунтованих способів аналізу і прогнозування, належного документування міжвідомчих рішень та перевірки їх виконання. Відповідно актуальним є дослідження не лише змісту координаційних повноважень прокурора, а й критеріїв визначення фактичного внеску органів прокуратури у послаблення криміногенних чинників.

Вагомим аргументом на користь актуальності теми є також необхідність узгодження практики прокуратури зі стратегічними напрямками реформування органів правопорядку, розвитку міжвідомчої інформаційної взаємодії та впровадження обґрунтованих інструментів оцінювання результативності роботи. У дисертації обґрунтовано значення правомірності прокурорського впливу, гарантій незалежності прокурора, недопущення підміни процесуальних рішень адміністративними показниками, а також врахування викликів воєнного стану.

Наведене вище дозволяє стверджувати про безсумнівну актуальність, необхідність і своєчасність дисертаційного дослідження Т.М. Мішеніної, комплексне вирішення проблематики якого сприятиме подальшому розвитку кримінологічних знань про запобіжну діяльність прокуратури, а також удосконаленню її нормативно-правового й організаційного забезпечення.

Зв'язок дисертаційного дослідження з програмами, темами і планами, затвердженими на загальнодержавному і відомчому рівнях, сприяє забезпеченню значимості даного дисертаційного дослідження. Дисертація узгоджується з Кіотською декларацією про зміцнення потенціалу у сфері запобігання злочинності та правосуддя (XIV Конгрес ООН з питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя, м. Кіото, Японія, 2021 р.) й виконана відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023); Концепції взаємодії органів прокуратури з громадами («Прокурор громади») (наказ Генерального прокурора від 11 серпня 2023 р. № 224); Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р); Дорожньої карти з питань верховенства права (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р); Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки (наказ Генерального прокурора від 8 жовтня 2025 р. № 322).

Мета і задачі дослідження сформульовані належним чином, відповідно до теми дослідження. Так, мета роботи полягає у формуванні кримінологічних засад діяльності прокуратури у сфері запобігання злочинності з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та правозастосовної практики. Для досягнення поставленої мети дисертанткою визначено дев'ять завдань, які послідовно охоплюють аналіз стану наукових досліджень, історичний розвиток, кримінологічний аналіз і прогнозування, координаційну та інформаційно-аналітичну діяльність прокуратури, а також правові, оціночні й організаційні напрями вдосконалення її запобіжної діяльності з урахуванням умов воєнного стану.

Уявляється, що у дисертації належним чином визначені об'єкт дослідження (суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинності) і предмет дослідження (кримінологічні засади діяльності прокуратури у сфері запобігання злочинності).

Методи дисертаційного дослідження, вибрані і застосовані авторкою, відповідають предмету дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Зокрема, *методи аналізу й синтезу, індукції й дедукції, абстрагування, узагальнення та аналогії* використовувалися для систематизації наукових підходів і визначення змісту кримінологічних засад діяльності прокуратури (підрозділи 1.1, 1.3). *Діалектичний метод* застосовано для дослідження взаємозв'язку прокурорської діяльності, змін законодавства та криміногенної ситуації (розділи 1–3). *Історико-правовий метод* дозволив визначити основні періоди становлення та розвитку діяльності прокуратури у сфері запобігання злочинності й трансформації її правових засад (підрозділ 1.2). *Порівняльно-правовий (компаративний) метод* використано для зіставлення вітчизняних і зарубіжних підходів до правового та організаційного забезпечення запобіжної діяльності прокуратури та визначення можливостей використання зарубіжного досвіду в Україні (підрозділи 3.1, 3.3). *Формально-логічний метод* застосовано для формулювання поняття та розкриття змісту кримінологічних засад діяльності прокуратури, визначення форм її координаційної діяльності й обґрунтування критеріїв оцінювання результативності запобіжного впливу (підрозділи 1.3, 2.2, 3.2). *Формально-юридичний метод* використано для аналізу нормативно-правових актів, що визначають функції та повноваження прокуратури, встановлення правових меж реалізації її запобіжного потенціалу й розроблення пропозицій щодо вдосконалення правового забезпечення такої діяльності (підрозділи 1.3, 3.1). *Метод моделювання* застосовано для обґрунтування підходів до прогнозування злочинності, розроблення концептуальних засад удосконалення правового забезпечення запобіжної діяльності прокуратури та визначення організаційних напрямів підвищення її результативності (підрозділи 2.1, 3.1, 3.3). *Соціологічні методи* (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) використано під час вивчення думок респондентів щодо проблем запобіжної діяльності прокуратури, міжвідомчої взаємодії та результативності заходів запобігання злочинності (розділи 2–3). *Статистичні методи* застосовано для

опрацювання даних офіційної статистики та отриманих емпіричних матеріалів, аналізу стану, структури й динаміки злочинності, узагальнення показників діяльності органів прокуратури та обґрунтування критеріїв оцінювання її результативності (підрозділи 2.1, 2.3, 3.2).

Про достатній рівень оволодіння методологією наукової діяльності свідчить здатність дисертантки критично оцінювати обмеження статистичної інформації, розмежовувати кореляцію та причинний вплив, урахувати латентність кримінальних правопорушень і специфіку доступності інформації в умовах воєнного стану. Важливо, що запропоновані інструменти оцінювання результативності не мають підміняти правову оцінку процесуальних рішень, а використовуються як засоби організаційного аналізу.

Емпірична база дослідження забезпечується різними репрезентативними даними: результатами вивчення 76 матеріалів координаційних нарад керівників правоохоронних органів, 58 організаційно-розпорядчих документів прокуратури та 93 інформаційно-аналітичних матеріалів щодо стану злочинності, причин та умов її поширення і результатів запобіжної діяльності протягом 2016–2025 років; узагальненими результатами анкетування 186 прокурорів, з яких 124 працювали в окружних прокуратурах, 48 – в обласних, 14 – в Офісі Генерального прокурора (опитування охоплювало прокурорів із Київської, Житомирської, Вінницької, Львівської, Одеської, Дніпропетровської, Полтавської та Черкаської областей і міста Києва); статистичними й аналітичними даними Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Державної судової адміністрації України. Під час збору та узагальнення матеріалів практики використовувався також особистий досвід роботи авторки в органах прокуратури України.

Емпірична частина роботи створила фактичне підґрунтя для дослідження особливостей координаційної та аналітичної діяльності прокуратури і дає можливість співвіднести нормативні вимоги з реальними організаційними проблемами, які виникають під час виконання запобіжних завдань.

Зазначене вище, а також використання нормативно-правових джерел, сучасних наукових праць, офіційних статистичних та інформаційно-аналітичних матеріалів забезпечує належний ступінь обґрунтованості висновків і пропозицій, сформульованих у результаті дисертаційного дослідження, та їх достовірність. У роботі простежується взаємозв'язок між поставленими завданнями, відповідними підрозділами та сформульованими за їх результатами висновками.

Результати дисертаційного дослідження отримали належну апробацію на трьох міжнародних науково-практичних конференціях та впроваджені в науково-дослідну роботу, правозастосовну діяльність і освітній процес, що підтверджується відповідними актами (акти Національної академії внутрішніх справ від 25.02.2026 р. № 50-НД та № 49-ОП, акт Вінницької окружної прокуратури Вінницької області від 17.06.2026 р.). Це також засвідчує визнання їх значущості для практики.

Структура роботи відповідає темі дисертаційного дослідження, його меті і задачам. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Структура дисертації забезпечує послідовний перехід від аналізу стану наукового опрацювання проблематики й історичного розвитку прокуратури до визначення кримінологічного змісту її діяльності та обґрунтування напрямів нормативно-правового й організаційного вдосконалення.

Публікації. Результати дослідження відображені у 8 наукових публікаціях, у тому числі 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 1 статті – у закордонному юридичному виданні, у яких висвітлено питання становлення правових засад діяльності прокуратури, організаційного забезпечення запобігання злочинності, реалізації запобіжної діяльності у досудовому розслідуванні та оцінювання її результативності, а також 3 тези доповідей за результатами участі в міжнародних науково-практичних конференціях. Тематика цих праць узгоджується з предметом дослідження, а їх зміст висвітлює головні напрями авторського наукового пошуку.

Оцінюючи основні положення дисертації, слід зазначити наступне.

Всі розділи та підрозділи дисертації складають взаємопов'язану логічну систему. У першому розділі авторкою систематизовано основні доктринальні підходи та розкрито юридичні передумови запобіжної діяльності прокуратури. Другий розділ присвячено кримінологічному аналізу і прогнозуванню, координації та інформаційно-аналітичному забезпеченню. У третьому розділі запропоновано шляхи вдосконалення правового регулювання, оцінювання результативності та організації роботи прокуратури в умовах воєнного стану. У висновках дисертантка надає свої пропозиції, які обґрунтовані і безпосередньо впливають із змісту роботи. В цілому слід підтримати основні положення дисертації, що виносяться на захист.

Як позитивну рису слід відзначити послідовність викладу, належне поєднання теоретичних і прикладних положень, опрацювання значного нормативного та наукового матеріалу. Авторка розглядає діяльність прокуратури у сфері запобігання злочинності не відокремлено від її конституційних функцій, а крізь призму законодавчо визначених повноважень, форм координації, використання кримінологічної інформації та оцінювання результатів відповідних заходів. Дисертантка враховує положення міжнародних документів, законодавства України, актів, що регулюють координаційну діяльність прокуратури, а також результати наукових досліджень вітчизняних учених. Перевагою праці є прагнення відмежувати реальний запобіжний результат від кількісних показників процесуальної активності, що зменшує ризик необґрунтованого оцінювання діяльності прокурорів.

Наукова новизна результатів дисертації виявляється у комплексному обґрунтуванні кримінологічних засад діяльності прокуратури, визначенні змісту її запобіжного потенціалу в межах чинної компетенції та формулюванні пропозицій щодо організації інформаційно-аналітичної й координаційної

діяльності. На схвальну оцінку заслуговує спроба пов'язати відповідні засади не лише з вивченням злочинності та її причин, а й із правовими обмеженнями прокурорської діяльності, вибором допустимих заходів впливу та перевіркою фактично одержаних результатів.

Значним теоретичним результатом є запропонована авторкою характеристика змісту кримінологічних засад діяльності прокуратури, у якій поєднано теоретико-пізнавальну, цільову, прогностичну, організаційно-координаційну, нормативно-правову та оціночну складові. Такий підхід дозволяє простежити зв'язок між отриманням кримінологічної інформації, формулюванням запобіжних цілей, визначенням законних засобів їх досягнення та оцінюванням результатів. Позитивно слід оцінити й історико-правову періодизацію становлення діяльності прокуратури, у межах якої простежено зміни правового становища прокурорських установ та їхніх повноважень.

Науковий інтерес становлять положення підрозділів 2.1 і 2.2, присвячені кримінологічному аналізу, прогнозуванню та координації діяльності правоохоронних органів. Авторка аргументує необхідність урахування латентності кримінальних правопорушень, зміни територіальної доступності, відмінностей статистичного обліку та криміногенних наслідків збройної агресії. Запобіжне значення координації обґрунтовується через узгодження завдань компетентних органів, розмежування їхніх повноважень і перевірку виконання спільних рішень, а не лише шляхом проведення нарад чи підготовки звітних матеріалів.

До конкретних результатів, що заслуговують на позитивну оцінку, належить розроблення основних положень Порядку інформаційно-аналітичної взаємодії органів прокуратури з іншими правоохоронними органами у сфері запобігання злочинності. Запропоновано врегулювати коло суб'єктів взаємодії, джерела та види кримінологічної інформації, строки її надання, перевірку достовірності, підготовку спільних аналітичних матеріалів і документальне збереження результатів. Наявність відповідної пропозиції в основному тексті та додатку до дисертації засвідчує прагнення здобувачки надати теоретичним висновкам завершеного організаційно-правового вираження.

На окреме схвалення заслуговують запропоновані напрями уточнення частини другої статті 25 Закону України «Про прокуратуру» та положень чинного Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності. Вони спрямовані на конкретизацію змісту спільних заходів, встановлення відповідальних виконавців, визначення строків і способів перевірки результатів, а також на гарантування невторчання координаційних рішень у кримінальну процесуальну самостійність уповноважених осіб.

Самостійний напрям новизни становить обґрунтування критеріїв оцінювання результативності запобіжної діяльності прокуратури. Дисертантка пропонує розмежовувати формальне виконання погоджених заходів, документально підтверджену зміну криміногенних чинників і можливу зміну кримінологічних показників. Важливими є положення про неможливість механічного ототожнення кількості повідомлень про підозру, обвинувальних актів або засуджених осіб із якістю запобіжної роботи, а також необхідність

урахування зовнішніх чинників, які впливають на порівнюваність даних у воєнний період.

Висновки щодо необхідності документування координаційних рішень, удосконалення перевірки достовірності відомостей, врахування кадрового навантаження та недопущення підміни прокурорської діяльності кількісною звітністю логічно випливають зі змісту досліджених питань. Вони не зводяться до декларативних пропозицій, а супроводжуються визначенням відповідних організаційних і правових передумов реалізації.

Одержані результати можуть використовуватися в науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку кримінологічних положень про систему суб'єктів запобігання злочинності; в організаційній діяльності органів прокуратури – під час підготовки та вдосконалення внутрішніх і міжвідомчих інформаційно-аналітичних процедур; в освітньому процесі – при викладанні кримінології, дисциплін із питань організації прокурорської діяльності та підвищенні кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, можна зробити висновок, що воно розвиває і поглиблює сучасні концептуальні уявлення про кримінологічні засади запобіжної діяльності прокуратури, а поставлене дисертанткою наукове завдання виконано на належному теоретичному та методологічному рівні.

Анотеза відображає основний зміст дисертації, відтворює її мету, завдання, емпіричну основу, висновки й пропозиції.

Текст дисертації викладено логічно, зрозумілою мовою, з використанням належної юридичної термінології.

У той же час, слід визначити **низку зауважень** щодо даного дисертаційного дослідження, які можуть стати предметом для наукової дискусії під час захисту. Зокрема:

1. У підрозділі 1.2 дисертації під час обґрунтування періодизації становлення та розвитку діяльності прокуратури авторка відносить до початкового етапу період від IX до кінця XVII століття (с. 38-41). При цьому на с. 39 слушно зазначається, що в добу Київської Русі, як і в наступні періоди, окремих державних органів, які за правовим становищем і функціональним призначенням відповідали б сучасній прокуратурі, не існувало. У зв'язку з цим доцільно було б розмежувати історичні передумови формування переслідування та захисту правопорядку, з одного боку, і власне історію прокурорської установи як носія спеціальних повноважень - з іншого. Потребує додаткового пояснення під час публічного захисту, які юридично визначені ознаки дають підстави включати ранні форми судової та правоохоронної діяльності до періодизації розвитку саме запобіжної діяльності прокуратури, а не лише до загальної історії державного реагування на правопорушення.

2. У підрозділі 2.1 на с. 89-92 авторка слушно звертає увагу на обмеженість механічної екстраполяції статистики, пропонує розмежовувати прогнози за

часовим горизонтом та враховувати альтернативні варіанти розвитку криміногенної ситуації. Водночас аргументація могла б бути посилена демонстрацією практичного застосування запропонованого підходу хоча б до однієї конкретної категорії кримінальних правопорушень або однієї території. Зокрема, доцільно уточнити, за якими критеріями обираються вихідні показники, як визначається допустимий рівень неповноти даних за умов воєнного стану і які обставини слугують підставою для перегляду прогнозу. Така конкретизація дозволила б чіткіше відрізнити кримінологічне прогнозування як інструмент прийняття організаційних рішень від загального опису можливих тенденцій злочинності.

3. На с. 126-128, у завершальній частині підрозділу 2.3, дисертантка обґрунтовує необхідність прийняття Порядку інформаційно-аналітичної взаємодії органів прокуратури з іншими правоохоронними органами у сфері запобігання злочинності, який пропонується затвердити наказом Генерального прокурора. Зміст цієї пропозиції є обґрунтованим, однак потребує обґрунтування розмежування внутрішньоорганізаційних приписів для працівників прокуратури та правил, реалізація яких передбачає участь інших, організаційно самостійних правоохоронних органів. У роботі варто було б докладніше пояснити, у якій правовій формі мають погоджуватися обов'язки інших учасників щодо строків надання інформації, перевірки розбіжностей і відповідальності за невиконання погоджених процедур. Додаткове висвітлення цього питання сприяло б обґрунтуванню юридичної здійсненності запропонованого Порядку без виходу за межі повноважень Генерального прокурора та компетенції інших органів.

4. У підрозділі 3.3, зокрема на с. 154-157, дисертантка пропонує вдосконалювати організацію запобіжної діяльності через диференційований розподіл службового навантаження, урахування складності кримінальних проваджень, безпекової ситуації, вакансій і потреб у спеціалізації прокурорів. Визнаючи обґрунтованість такого напрямку, варто конкретизувати порядок практичного застосування: визначити, які показники мають першочергове значення під час ухвалення рішення про тимчасове кадрове посилення конкретної прокуратури, яким чином співвідноситимуться процесуальне навантаження та обов'язки з координації, а також як перевірятиметься обґрунтованість перерозподілу ресурсів. Наведення відповідних критеріїв дозволило б зробити запропоновані організаційні заходи придатнішими до впровадження на різних рівнях системи прокуратури.

Зазначені вище зауваження мають переважно дискусійний характер, не применшують наукової новизни та обґрунтованості основних положень дисертації і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Вони мають сприяти науковій дискусії під час публічного захисту дисертації, як це і передбачено вимогами до процедури захисту дисертації.

Загальний висновок:

Дисертація Мішеніної Тетяни Миколаївни на тему: «Кримінологічні засади діяльності прокуратури у сфері запобігання злочинності» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують актуальне наукове завдання щодо визначення кримінологічних засад діяльності прокуратури, змісту її запобіжного потенціалу та напрямів удосконалення нормативно-правового й організаційного забезпечення у сфері запобігання злочинності, і щодо яких здобувачка є суб'єктом авторського права. У тексті представлено авторські узагальнення, аргументацію та пропозиції, а використані підходи інших дослідників супроводжуються бібліографічними посиланнями; ознак недотримання академічної доброчесності не встановлено.

Виходячи з викладеного, на основі вивчення дисертації та наукових праць, опублікованих за темою дисертації, слід зробити висновок, що рецензована дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка - **Мішеніна Тетяна Миколаївна**, заслуговує на основі публічного захисту на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Опонент –

**доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук**

Василь ФЕДИТНИК